

JOAN SALA I FERRER,
ÀLIES SERRALLONGA

(VILADRAU 1594 -BARCELONA 1634)

Evocació del famós bandoler amb motiu
dels quatre-cents anys del seu naixement

ANTONI PLADEVALL I FONT

Entorn del 20 d'abril de 1594, l'any passat va fer quatre-cents anys, va néixer al mas Sala de Viladrau el que esdevindria un dels més famosos bandolers del país, conegut amb el nom de Serrallonga.

El poble de Viladrau, per l'estiu del 1994, va celebrar aquesta efemèride amb una conferència i altres actes, com l'edició d'un petit fulletó que evocava el bandoler i el seu entorn, a càrrec de "l'oficina d'Informació i Centre d'Interpretació ambiental. Viladrau. Montseny". També la premsa local vigatana es va fer ressò d'aquests fets, tanmateix de manera molt ocasional, per la qual cosa van passar desapercebuts per a molts. Segurament que l'acte més notable fou l'exposició, inaugurada el 21 de desembre proppassat, al Centre Cultural de la Fundació "la Caixa" de Vic, sota el títol de la cançó reivindicativa dels Esquirols: *Torna, torna Serrallonga*. Aquesta exposició, que té per comissari l'expert en bandolerisme Xavier Torres, es mostrarà per diferents ciutats de Catalunya al llarg del 1995, i va acompanyada d'un magnífic catàleg, que té el mateix títol que l'exposició, i on es presenta una visió àmplia i ben documentada del bandolerisme català del barroc.

Monografies del Montseny, atentes sempre a tot el que fa referència a la muntanya i a la seva gent, no ha volgut deixar de sumar-se al record del famós bandoler, i per això ell és el personatge que obre enguany el present desè volum de les Monografies.

El 23 d'abril de 1594 els pagesos del mas Sala de Viladrau varen portar a batejar a l'església parroquial de Sant Martí de Viladrau el seu cinquè fill, Joan, nascut un parell o tres de dies abans. La seva partida de baptisme diu així: *"Vuy als XXIII de Abril 1594 és stat batejat Johan, fill de Johan Sala, pagès, heureu del mas Sala, y de Johana, muller seva, del qual foren padrins Carles Sala y Speransa Sala, de Sanct Martí de Viladrau, tots del bisbat de Vich"*. (A.P. Viladrau, *Baptisme i òbits*, en quart, 1589-1605. Ara dipositat als arxius del bisbat de Vic).

El nounat era un infant d'arrels plenament montsenyenques. El seu pare era l'amo útil o el que tenia la possessió emfitèutica del mas Sala, com a nét de Bartomeu Sala, al qual Violant de Cruïlles i de Vilademany, senyora del castell de Taradell i en particular de l'antiga fortalesa de la Sala, li havia establert aquesta, ara convertida en mas, el 22 de juliol de 1522, amb l'obligació de fer-hi residència continuada i satisfer tots els drets que l'heretat de la Sala havia de fer als senyors de Taradell i a l'església de Viladrau (A.P. Taradell. Man. rector Jaume Salom, 1522-1525, s., f.).

La mare del futur bandoler es deia Joana Ferrer i era filla del mas de Ferrer de Sant Pere Desplà, d'Arbúcies, un mas de l'antiga batllia d'Orri dels Cabrera, que s'aixeca al costat de la capella de Sant Pere Desplà, fa poc restaurada, un interessant edifici romànic, amb elements i pintures pre-romàniques, que corona un cim davant del qual es desplega amb tota amplitud el Montseny, especialment el massís de les Agudes. La Joana es va casar amb l'hereu del mas Sala el 1572 i els seus capítols matrimonials es varen redactar el 20 de juny del dit any, davant del notari d'Hostalric, Francesc Cortils; la núvia va aportar al mas Sala una caixa amb vestits i joies i la quantitat de 120 lliures barceloneses (Arx. Mas Ferrer. Extracte de pergamins, núm. 28).

Pel que coneixem del passat dels dits masos es pot dir que n'eren masies normals, d'emfiteutes, que eren pràcticament els senyors bé que sotmesos a tributacions envers els seus senyors. Eren masies que sense ésser riques tenien cabals per viure dignament i pujar nombroses fillades, de vuit o més fills, com a terme mitjà; tanmateix, l'hereu era l'únic que disposava dels béns del mas, la resta de fills o bé cobraven la llegítima i campaven al seu aire, establint-se en les poblacions i sagreres o fent de mossos en altres masos, o bé continuaven vivint al mas com a concos, sense diners i del tot sotmesos o vinculats a la generositat dels hereus.

El panorama no era gaire falaguer i per això molts fadristeris de masos, i en algun cas alguns hereus i tot, es dedicaven temporalment al bandolerisme fins que eren descoberts o denunciats. Aleshores s'havien de guardar de la justícia i començaven a figurar entre els bandejats i perseguits pels lloctinents o altres autoritats del país.

L'entramat de relacions dels bandolers amb els hereus d'alguns masos i amb ciutadans i eclesiàstics destacats és un tema que no s'ha estudiat encara prou bé. Per exemple, l'hereu de la Sala de Viladrau, l'Antoni, el del mas Espinzella, del mateix nom, i altres hereus de masos notables com els del Soler de Mansolí, del molí de Fogueres d'Arbúcies i de molts altres, eren amics dels bandolers i molt sovint els feien fer actes criminals, però ells en canvi se'n mantenien al marge i no figuren mai com a fora de la llei.

Molt sovint són aquestes relacions, sòrdides i de vulgars venjances, les que alguns autors volen presentar com a actuacions partidistes o polítiques dels bandolers.

L'estat dels masos i la seva situació econòmica i social és la que dóna moltes respostes a les qüestions que s'imposen els estudiosos del fenomen bandoler, quan volen baixar a l'anàlisi de cada bandoler en concret. A la Sala de Viladrau, per exemple, abans que en Joan Sala, àlies Serrallonga, es llancés de ple al bandolerisme, s'hi dedicaven ja els seus germanastres més petits, en Pere, en Joan, dit *el Tendre*, i en Segimon, que eren els que anaren a buscar el seu germanastre a Serrallonga per cometre alguns dels primers robaments.

La circumstància social concreta del mas Sala, a la generació d'en Serrallonga, és molt pintoresca. La mare d'en Joan Sala, àlies Serrallonga, va morir en 1598, quan ell encara no havia fet quatre anys, i, quatre mesos més tard, el 15 de maig del mateix any, el seu pare, Joan, i el seu germà gran l'Antoni, que tenia escassament 16 anys, es varen casar amb Margarida i Elisabet Riera, dues germanes, filles del mas Riera de Tona.